

Editörden

Emre Erdoğan

Günümüz sosyolojisinin önde gelen isimlerinden Pierre Bourdieu, yaşamı bir tür çatışmalar alanı olarak tanımlar. Her gün, hepimiz, diğerleriyle sahip olduğumuz “sermayeler” üzerinden çatışırız, yaşam bir tür savaş alanıdır, çoğunlukla kazanılan zaferler de Pirus zaferleridir. Bourdieu’nün anlatısında sermayelerimiz sadece sahip olduğumuz para, mal-mülk gibi fiziksel sermayeyle sınırlı değildir. Başımız sıkıştığında yardımımıza gelecek, başımız sıkışmasa da önümüze ikbal yollarını serecek eş, dost, akrabadan oluşan sosyal sermayemiz de çatışmalarda sıkça başvurduğumuz bir tür silahtır. Kolumuzdaki saat, oturduğumuz semt ya da kullandığımız otomobil de karşımızdakine kim olduğumuzu “sinyalleyen” birer sembolik sermaye işlevi görür, saygıyı önden kazanırız. Bir de mezun olduğumuz okullar, okuduğumuz kitaplar, Zoom yayınlarındaki kütüphanemiz ve en önemlisi kullandığımız dil de kültürel sermayemiz olarak işlev görür, popüler bir televizyon dizisinde dile getirildiği gibi “kültürümüzle ezeriz” karşımızdakini... İnsanın insanın kurdu olduğu ve her gün ruh tüketici sayısız çatışmaya girdiği bir dünya tasviri iç karartıcı olabilir, ancak yaşadığımız dünyaya anlam verme konusunda Bourdieu’nün çizdiği çerçevenin işlevselliği yadsınamaz.

Çizilen dünya tasvirinde her türlü çatışma serttir, dolayısıyla sermayeler de eşit derece kıymetlidir. Üstelik, tıpkı paranın parayı çektiği gibi, sermayeler de birbirini çeker; toplumsal ayrışmanın mekaniği de burada yatmaktadır. Bu sayısız çatışmanın arasında kültürel sermayelerin çatışmasına ayrı bir dikkat sarf etmekte yarar bulunabilir, çünkü kültürel çatışma sadece bireysel bir çatışma olmakla kalmaz, toplumsal ile de yakından ilişkilidir. Sahip olduğumuz kültürel sermayenin bir “takas değeri” olabilmesi için neyin iyi/doğru ve en önemlisi güzel olduğu konusunda minimal bir uzlaşma olması gerekir. Eğer taraflar bu uzlaşmaya sahip değillerse, herhangi bir değer setinin egemen olabilmesi için bambaşka bir çatışma gerekir, bu da bizi siyaset bilimcilerin çok sevdiği “kulturkampf” kavramına getirir.

Kökene on dokuzuncu yüzyılda Bismarck yönetimindeki Alman devletiyle kilise arasındaki çatışmaya dayansa da, günümüz Türkiye’sini anlamak açısından “kulturkampf” oldukça işe yarayan bir kavram... Farklı kültürel kimliklere sahip grupların siyasi mücadelesini tarif etmekte kullanılmakta, aslında herhangi bir toplumun uzlaşamayacak şekilde yarılmasını da çok iyi anlatmakta. Yaşanılan yarılmanın sadece siyasi fikir ayrılıklarından kaynaklanmadığını şu ya da bu grubun sahip olduğu kültürün egemen kılınması için de bir savaş verildiğini de göstermektedir, bu açıdan varoluşsal bir savaşa da işaret etmektedir diyebiliriz. Türkiye siyaset bilimine Merkez-Çevre çatışmasını armağan eden Şerif Mardin, bir konuşmasında özetle şöyle

der: “Öğretmen, imama yenildi.” Mardin’e göre Cumhuriyet’in inşa etmeye çalıştığı “iyi, doğru, güzel” matrisi; mahallenin kendisinin geçmişten getirdiği ve imamın şahsında temsil ettiği alternatifini yenmekte aciz kalmıştır, bütün modernleşme çabalarına rağmen. Bazı anlatılarda devlet elindeki bütün silahlarla modernleşmenin yanındaymış gibi aktarılsa da, yaşananın çok daha karmaşık olduğunu kendi deneyimlerimizden doğrudan bilmekteyiz.

Reflektif’in Ekim 2023 sayısı bu karmaşık çatışmayı anlamaya yönelik bir çaba olarak görülebilir. Editörlüğünü Asu Aksoy ve Burak Özçetin’in yaptığı bu sayıda **Bir İmkân Alanı Olarak Kültür** başlığı altında yer alan yazılar, içinde yaşayageldiğimiz ve doğrudan deneyimlediğimiz bu “kulturkampf” ortamını farklı perspektifler ile sunmayı başarıyor. Yazıların bazıları çatışmanın “devlete karşı” boyutunu vurgularken –yasaklamalar, sansürler ve görmezden gelmeler–; bazı çalışmalar da “devlete rağmen” üretme çabasına dikkat çekiyor. Kültürel egemenliğin tesisinde devletin aktif rolünü özellikle vurgulayan bu çalışmaların yanı sıra, bir kültürel girişimci olarak “sermayenin” de çatışmaya nasıl dahil olduğunu gösteren yazılar da bulunmakta. Özellikle çatışmanın “kristalize” olduğu popüler kültürün ikonik dizisi “Kızılıcak Şerbeti” tartışmalarının oluşturduğu örnek, anlama iddiasının nasıl inşaya dönüştüğünü de bize gösteriyor. Her biri çok kıymetli olan bu çalışmaların bir arada okunması, Cumhuriyet’in yüzüncü yılı tamamlanırken, diğerinin haysiyetini tanımayı başarabilen özgürlükçü bir ortama erişmemize daha çok yolumuzun olduğunu ortaya koyuyor.

Reflektif’in dördüncü cildinin son sayısında her zaman olduğu gibi dosya dışı çalışmalar da bulunuyor. Bu yazılardan Sedef Turper’in çalışması sosyal bilimlerde kökten bir değişime yol açabilecek “büyük veri”nin kullanımının yol açabileceği etik sorunları göçmenler/göçmenlik gibi hassas bir konu üzerinden detaylı bir şekilde tartışıyor. Bu yazının gelecekte karşılaşacağımız etik ikilemlere dikkat çekme açısından öncü bir çalışma olduğu görüşünü taşıyoruz.

Önümüzdeki dönemde sosyal bilimlerde ve daha önemlisi sosyal bilimlerle iştigalin nasıl bir performans olduğunda kökten değişiklik yapacak tek konu büyük veri değil tabii ki. OpenAI’nin ChatGPT’yi –ve diğer uygulamaları– kamuoyuna tanıtmamasının üzerinden bir yıl dahi geçmeden Yapay Zeka (YZ) gündemimizi işgal ediyor. Sadece ChatGPT’nin kullanıcı sayısı 180 milyonu aşmış durumda, Google Bard uygulamasının bir milyar kullanıcıya erişmek gibi bir hedefi var. Şu anda sayısız uygulama YZ’den yararlanarak yaşamımızı değiştirmeyi hedefliyor, bunun pratik örneklerini akademik yaşamda da görüyoruz. Yeni yayınlanan bir çalışmaya göre GPT-4 *Nature* dergisine sunulan makaleleri en az insan hakemler kadar tutarlı değerlendiriyormuş, insan hakemler arasındaki tutarlılığın sadece %40 olması ise başka bir sorun.¹ Bu tür uygulamaların etkisinin akademik dergilerin hakemlik süreçleri ya da öğrenci ödevlerinin ötesinde olacağı kesin.

Toplumsal yaşam bu kadar hızla evrilirken, *Reflektif*’in bu konuyu tartışmaya açmamasını düşünemedik. Şubat 2024’te yayınlanacak beşinci cilt birinci sayının başlığı “Yapay Zeka’nın Sosyal Hayata Etkileri”, sayının editörleri Suncem Koçer Çamurdan, Erkan Saka ve Haluk Levent. Bu sayıda YZ’nin toplumsal hayatımıza etkilerini eleştirel bir bakış açısiy-

la, sağladığı rahatlığın yanı sıra kurduğu tuzakları da göz önünde bulundurarak tartışmaya çalışacağız. Sayının yayınlanması öncesinde bir dizi panel ile konunun çok boyutluluğunu da sergilemeyi amaçlıyoruz.

Merhum hocamız Aydın Uğur'un da söylediği gibi, “dergi çıkarmak, çocuk büyütme gibi...”. Gerçekten de çok sayıda kişinin elini taşın altına koymasıyla mümkün oluyor. Yazılarını bizlerden esirgemeyen yazarlarımıza ve değerlendirmelerini ileten hakemlere şükranlarımızı her zaman olduğu gibi bir kez daha gönülden sunmak isteriz. Editörlerimiz, yardımcı editörlerimiz Tuğçe Erçetin ve Fırat Genç, İngilizce dil editörümüz Rana Tekcan, görsel tasarımcımız Görkem Didem Öztuncer bu sayıyı mümkün kılmak için “haysiyetli” bir çalışma temposunun hayli dışında çaba gösterdiler; bunu vurgulamak lazım. En çok da yayın koordinatörümüz Cem Tüzün, bu sayının yayınlanmasında her türlü “insanca” çalışma standardını yok sayarak çalıştı, bu nedenle kendisine büyük bir teşekkür borçluyuz.

Dergi çıkarmak bir açıdan da suya taş atmak gibi, attığınız taşın gündelik yaşamın hay-huyu içerisinde bir iz bırakmasını umuyorsunuz, o umut olmasa bu kadar çaba harcanır mı bilmiyorum. Dolayısıyla yakın dönemde tartışma konusu olan “doçentlik kriterleri” tartışmasında dergilerin aldıkları atıflar ve sıralamalardaki yerleri konuşulurken, sosyal bilimcinin kelimeleriyle dünyayı değiştirmek umuduna hiç değinilmemesi büyük bir eksiklik, bu eksikliği YZ'nin bile dolduramayacağını özellikle belirtmek gerek.

1 Liang vd. (2023), “Can large language models provide useful feedback on research papers? A large-scale empirical analysis”, <https://arxiv.org/pdf/2310.01783.pdf>